

Nem olyan régen volt a 60. évfordulója annak, hogy Mindszenty bíborost letartóztatták (1948. december 26.), majd életfogytiglani börtönre ítélték (1949. február 8.). Ebből az alkalomból közöljük az alábbi, 25 évvel az említett események után lezajlott levélváltást, amelynek tárgya Mindszenty bíboros lemondatása. Ezek a levelek így együtt csak a közelmúltban jelentek meg először, mégpedig Somorjai Ádám OSB *Ami az emlékiratokból kimaradt* c. könyvében (Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2008), s a szerző engedélyével közöljük őket, ezennel is megköszönve a közlés jogát. A legszükségesebb – szintén a szerző könyvéből vett – jegyzeteken kívül semmilyen kommentárt nem fűzünk e levelekhez, megítélésüket és az esetleges következtetéseket az olvasóra bizzuk.

Mindszenty bíboros lemondatása

Mindszenty József és VI. Pál pápa levelezése

VI. Pál pápa 1973. november 1-jén kelt levele Mindszenty Józsefhez

¹Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek úrnak.

Bíboros Úr!

A fölfeszített Krisztus előtt irunk Önnek, és lelkünkben jelen van az Ön szent, nemes és szenvedő alakja, Kedves Tisztelendő Kardinális Úr, aki előtt mi tisztelettel és testvéreleg meghajtjuk magunkat, emlékezetben tartva mindenkor a hűségben, az állhatatosságban és a szenvedésben tanúsított szeretetét a magyar és a világegyház iránt.

És mi aggodalmakkal telve úgy érezzük, kötelességünk apostoli hivatalunk erejével Öntől, Kedves Kardinális Úr és Tisztelendő Testvérünk, egy új áldozatot kérni, amely – nagyon jól tudjuk – egy újabb fájdalom hozzáadását jelent ahhoz a sok szenvedéshez, amelyek már eddig is sújtották az Ön türelmes személyét. Kérnünk kell ugyanis Önt arra, hogy adja kezünkbe lemondását az esztergomi érseki székről.

Látjuk, hogy ez főpásztori hivatalunkból folyó, számunkra olyan teher, amelyet csak keserű ellenkezéssel, de alázatos és bizakodó szeretettel teljesítünk.

Bíboros Úr, elérkezett számunkra a pillanat, amikor azt kell tennünk, amit lehet a dicső és elbágyadt esztergomi főegyházmegye lekipásztori szükségleteinek az ellátására, amely most már 25 év óta meg van fosztva a személyes és közvetlen lekipásztori irányítástól.

Nem mernénk eljárni e szerint a jól megfontolt tervünk szerint, ha nem látnók nagyon világosan, milyen valódi szükségletek követelik ezt, és milyen – talán jóvátehetetlen – kár származnék a lelkekre és a magyar Egyházra, ha a jelenlegi helyzet továbbra is fennállna.

Mi szeretnők remélni, hogy az élő felelősségérzet és az Egyház iránti nagylelkű szeretet, amire mindig finom készséget mutat Önnek, a buzgó pásztornak és a magyar nép kiemelkedő fiának a szíve, segítik Önt annak megértésében, hogy a jelenlegi körülmények között a lelkek üdvösségének az értékét eléje kell helyezni minden másnak, ami megfontolásra érdemes.

Igy Ön szabadon és jobban határozhat afelől, vajon alkalmas-e most közreadni emlékiratait az igazság feltárására és saját jóhírnevének a védelmére. Felmentve főegyházmegyéje lekipásztori felelősségétől, megtartaná iránta való forró szeretetét, sőt még jobban ragyogtatná azt épületre jutalomszerző lesz az Úrnál.

Fogadja Bíboros Úr szívbéli tiszteletünket és különleges apostoli áldásunkat.

forrón szerető

VI. Pál Pápa in Christo (Krisztusban)

Vatikán Város, 1973. november 1.
Mindenszentek ünnepén.

Mindszenty József 1973. december 8-án kelt válasza VI. Pál pápának²

Szentatyá!

I. Legnagyobb fájdalomra, a következő okokból, nem tudok eleget tenni Szentséged kérésének, hogy az esztergomi érseki jurisdikciót visszaadjam Szentséged kezébe:

1. Ha a vatikáni diplomácia meg is bízott ez idáig a kommunisták ígéreteiben, én sohasem hittem nekik, és most sem bízom meg bennük.

2. A Vatikán és a Magyar Kommunista Kormány kapcsolatából az elmúlt tíz esztendőben semmilyen haszon sem szár-

mazott, ellenkezőleg, az utóbbi esztendőkből az úgynevezett békepapok tevékenysége egyre bátrabb és merészebb lett, a lekipásztori ellátás és az egyházi fegyelem nagy hátrányára.

3. Ha lemondanék, tettestárssá válnék, és beleegyezésemet adnám e káros szervezet új megerősödéséhez. Felelőssé válnék abban, hogy a kommunisták vágyának engedve, utódom kinevezésével az ártalmas ceszaropapizmus végső legitimációhoz jutna Magyarországon.

¹ A pápa ezt a levelet kézzel írta. Ez fontos körülmény, rendkívül ritka a végig kézzel írt pápai levél, amelyet *chirográfnak* nevezünk. Kézírásával ezúttal VI. Pál bizonyára különleges hangsúlyt akart adni mondanivalójának, és ki akarta fejezni megkülönböztető tiszteletét az iránt, akihez nagy kérésével fordult.

² Mindszenty latin nyelven három válaszlevelet is írt a pápához. Az elsőt november 15-én, saját kezűleg, hangvétele alapján első felindulásában. Megköszöni a pápa levelét, és küszöbönálló dél-afrikai útja után ígér hosszabb választ. Második válasza november 21-én kelt, megküldi készülő Emlékiratainak egyes oldalait olasz fordításban: *A magyar Egyház kálváriája, Intézkedéseim és rádiószózatom*, továbbá *A békepapok visszatérnek* fejezetek szövegét. E levél fogalmazványa kéziratos, a bíboros személyesen írta.

Mindszenty harmadik, itt közölt levelében részletesen kitér érveire, miért nem tud lemondani érseki székéről.

4. A hozzáértők jól tudják, hogy a kommunisták által erőszakkal és megfélemlítéssel megalapított káros szervezet milyen ártalmas a lelkipásztori munkára, a vallási életre, az egyházkormányzatra és fegyelemre. Ezért az Apostoli Szék többször el is ítélte azt. A jelenlegi helyzet illusztrálására elég, ha megjegyzem, hogy az egyik érseki körlevélben két vezető békepap nyilvános dicséretet kapott, és egy püspök, püspöki öltözetben, szintén dicséretben részesített békepapokat temetésükkor. Az utód kinevezése nem annyira a legalizációt és a stabilizációt jelentené, hanem ennek a romlott állapotnak az ünnepélyes megkoronázását – amint azt egyedül a kommunisták óhajtják.

II. Lemondásom a külföldi magyar híveknek is nagy kárára volna.

1. A lemondást követően az ő lelkipásztori ellátásukra semmit sem tehetnék. A magyar kormány ugyanis a Szovjetunió segítségével megakadályozhatná látogatásaimat azokban az államokban, amelyekben az emigráns magyarok élnek. Jól tudom, hogy legutóbb az egyik magyar püspök Franciaországban meg akarta akadályozni, hogy a franciaországi magyar katolikusokat, kb. 40.000 hívőt, meglátogassam. Kanadában két magyarországi titkosrendőr figyelt meg. Amíg Magyarország Prímásaként léphetek fel, remélhetem, hogy azok a bíborosok és püspökök, akik honfitársaik lelkipásztori ellátásával vannak megbízva, meghívják a magyar hívekhez.

2. A Kanadában, Angliában és Afrikában tett lelkipásztori utak meggyőztek arról, hogy a külföldi magyar hívek mindenütt örömmel fogadtak és lelkipásztori ellátásuk szempontjából hasznos munkát tudok végezni. Sok helyen egyedül személyes közbelépésem elegendő volt, hogy Szentséged Exul Familia instrukciója szerint a hívek óhajának eleget tegyenek. Van egy olyan nagyváros, ahol 70.000 magyar él és nincs magyar pap által vezetett plébániájuk. (Ezért a katolikusok a Magyar Református Egyházba lépnek át.)

3. Az új egyházi jogi helyzetben a papok és a hívek mindenütt számos nehézséget okoznának számomra. Erről már korábban informáltam Őszentségét.

III. Emlékirataimnak is sokat ártana lemondásom, mert sokan „letettnek” tartanának. Ily módon elfordulnának tőlem, és nem remélhetném, hogy a bevételből az emigráns magyarság egyházi intézményeit támogathatom.

Bárcsak találatnak a jelöltek között egy Borromei Sz. Károly! (Ha megtalálták volna, már bebörtönözték volna.) Leginkább azok ágálnak, akik legkevésbé méltók rá. Természetesen ilyenek közül akar Kádár is esztergomi érseket. Az egyik jelölt ez év októberében itt Bécsben azt terjesztette, hogy Őszentsége Mindszentyt le akarja tenni, és saját magát mint legalkalmasabb utódot állította be.

Erről a püspökről, akiről a bécsi bíboros a minap legalalkalmasabb utódként tett nekem említést, a hívektől tudom, hogy a ceszaropapizmus foglya.

Kádár János színlelt könnyekkel fájjalja, hogy Esztergom 25 éve nélküli érsekét. Amikor a Hazát el kellett hagynom, Esztergom már 23 éve üres volt. Kádár, aki 1948. december 26-án börtönbe vetett, 1956-ban többekkel együtt ártatlannak és jogilag rehabilitáltnak nyilvánította Mindszenty József érseket. 1971-ben a vatikáni diplomácia elfogadta Kádár követelését, hogy a legitim és rehabilitált érsek az esztergomi egyházmegyét üresen hagyja. Majd Kádár János gyalázatos amnesztiát küldött utána Rómába.

Őszentségének is tudomása van arról, hogy e megalázó bánásmód miatt nem mondhatok le. A Szentatya tudja, hogy a Hazát semmi módon nem hagytam volna el, és a legsúlyosabb keresztet sem vettem volna föl, ha valamilyen módon sejtettem volna: Kádár János az elmúlt két esztendő alatt türelmetlen kéréseivel Őszentségét ily módon ostromolja.

Félek, hogy lemondásom miatt támadnak a Szentatyt. Azok ugyanis, akik ezt a lemondást kényszer eredményének tudják be. Távol álljon tőlem, hogy Jézus Krisztus Urunk Helyettesét támadásnak tegyem ki! Ami bizonyosan megtörténne, ha lemondanék.

Ha Szentségedet ezen érvek előadásával megbántottam volna, alázatosan bocsánatot kérek.

Szentséged legalázatosabb fia, aki sohasem mond le,

+ **Mindszenty József bíboros** [s. k.],
aki hazája elhagyásának feltételeként
és Őszentsége 1971. október 23-án kimondott szavai szerint
esztergomi érsek,
Magyarország prímása

VI. Pál pápa 1973. december 18-án kelt levele Mindszenty Józsefhez

Tiszteletre méltó Testvérünknek,
Mindszenty Józsefnek,
a Római Anyaszentegyház Bíborosának,
VI. PÁL PP.

Tiszteletre méltó és Szeretett Testvérünk,
üdv és Apostoli Áldás.

Elolvastuk és Isten színe előtt – tiszteletreméltó érdemeidnek kijáró készséggel – átmélteltük leveled, amelyet kedves barátunk, a bécsi bíboros érsek közvetítésével, november 1-jén kelt levelünkre válaszként Hozzánk eljuttattál.

Nem szűnnek meg azok a súlyos indokok, amelyek Minket akkor írásra készítettek – és Isten a tudója, mily szomorúsággal, de mily biztos elhatározással tettük ezt –, így nagy bizalommal előtárt kérésünket válaszd vételét követően továbbra sem tudjuk megmásítani, még akkor sem, ha irányodban táplált régi jóindulatunk miatt azt szívesen megtennénk.

Minket e kérésünkre a legkevésbé sem emberi megfontolás bírt, nem akartunk megfelelni bizonyos emberek

vagy politikai hatalmak óhajainak sem, egyes-egyedül az Egyház iránti szeretet vezérelt, az a szeretet, amely – a Magyarország földjén élő, dolgozó és reménykedő Egyházzal lévén szó – kiveszi részét a dicsőséges esztergomi primási főegyházmegye főpásztorának gondjaiból és felelősségéből egyaránt. Ha méltatlanul is, ám közvetlen és nem közvetett módon Minket illet Krisztus egész nyájának, és az egész világon szanaszét széledt nyáj egyes részeinek püspöki gondja.

Mindenesetre különös gonddal vizsgáltuk meg azokat a szempontokat, amelyeket a jelenlegi rendszer alatti egyházi állapotokról és a papság fegyelméről november 21-i leveledben már tudomásunkra hoztál; minderről már korábban

is elgondolkodtunk, de az újabb hírek hallatán még inkább arra az eredményre jutunk, hogy nem szabad egyetlen lehetőség sem elmulasztanunk, amelyek alkalmat adnának az okok felkutatására, és fokozott figyelemmel kell keresnünk a módját, hogyan nyújthatunk segítséget a híveknek és a papságnak a legnagyobb szükség idején.

Az Apostoli Szentszék nem hunyja be szemét a realitások előtt, nem táplál illúziókat és nem ad hitelt emberi ígéreteknek, amelyek gyakorta bizony hamisak, hanem természetfeletti bizalommal veti hitét azon ígéretkebe, amelyeket az isteni alapító a földön vándorló Egyháznak helyezett kilátásba. Lankadatlanul arra törekszik, hogy áthidalja a nehézségeket és enyhítse a csalódásokat, s hogy szolgálatára legyen azoknak a testvéreknek, akik a kedvezőtlen körülmények között csak igen nagy nehézségek árán tudják ébren tartani a hit lángját.

Hogy ezt elérje, ugyanez az Apostoli Szentszék nem riad vissza a legnagyobb áldozatok vállalásától sem, ugyanakkor, ha szükségesnek tűnik, ugyanezt kéri azoktól is, akiknek nagy tisztelettel adózik. Nagy megtiszteltetésnek tartja ugyanis, ha áldozatot hozhat az Egyház érdekében, hiszen életünket mindannyian ennek az Egyháznak szenteltük, melynek akkor is folytatnia kell szolgálatát, ha a körülmények vagy főpásztorai megváltoznak.

Nem feledkeztünk meg tehát egyedülálló érdemeidről, amelyeket nehéz szorongatás által veszélyeztetett lelkipásztori szolgálatban szereztél, és nem is vagyunk háládatlanok iránnyodban – akinek az élete heroikus tanúságtételként és intő példaként ékeskedik az egész Egyház szeme láttára –, amikor azt kívánjuk tőled, hogy még súlyosabb szolgálattal adózz főegyházmegyédnek, s ezt azért is kérjük, hogy kihasználjuk a később talán soha többé nem kínálkozó alkalmat: Esztergom egyházzának lelkipásztori vezetését olyan főpásztornak adjuk át, aki reményünk szerint hűségesen fogja szolgálni nyáját.

Fölöttébb kívánjuk, hogy eljárásmodunk érveit elfogadd, és együttműködésedet, ha fájdalommal telve is, de szabad akaratodból te magad ajánld fel Nekünk.

Természetesen megértjük azokat az ellenvetéseket, amelyek lelkedet izgatják és aggasztják. Ezért nincs szándékunkban kényszeríteni téged, hogy meggyőződésed ellenében olyan nagy terhet végy magadra, amely ellen lelkiismereted tiltakozik.

Ebből az indokból az Úr előtt végzett érett és figyelmes megfontolást követően mégis úgy tartjuk helyesnek, hogy ezt a terhet, amelyet apostoli hivatalunk a lelkek javára ránk rótt, magunkra vállaljuk. Nem az a szándék vezérel minket, hogy letegyünk egy mégoly méltó és érdemes főpásztort, hanem hogy őt a lelkipásztori vezetésben megfelelő módon helyettesítsük, s mert egyes-egyedül azon súlyos megfontolás vezérel Minket, amely az Egyház javát keresi, elhatároztuk, hogy az esztergomi érseki széket megüresedetté nyilvánítjuk, amint azt ténylegesen deklaráljuk is, hogy ezentúl megüresedett. Ez a megüresedés minden kánoni következményével együtt akkor lesz közvéteve, amikor ugyanazon szék érsekének vagy „sede vacante” apostoli kormányzónak a kinevezését nyilvánosan kihirdetjük.

Kétségtelen, hogy ez fájdalmat okoz neked, hiszen a rád bízott nyáját oly hön szeretted és érte oly nagy szorongatásokat is elviseltél. Legyen számodra tényleges vigasz annak megfontolása, hogy a haza határaitól távol levetheted a vezetés lelkipásztori gondját, viszont örökre megőrzöd tieid iránt a lelki szeretetet és az atyai jóindulatot, ama főegyházmegye kiérdemesült főpásztoraként.

Isten, a szívek bírása természetesen látja, milyen lelkiülből jutottunk erre az elhatározásra. Soha, és egyetlen alkalommal sem tapasztaltuk meg, hogy megbontottad volna a hozzánk fűző szeretetegységet, és a hálás tisztelet kötelékére támaszkodva, hűséged és kötelességteljesítésed miatt, amit Krisztus Egyháza iránt tanúsítottál, és a jövőben is tanúsítasz, csodálatunkkal veszünk körül.

Ezen túlmenően biztosítunk téged, hogy jóindulattal tekintünk nyugtalanságodra, amely a hazától távol élő magyar polgárok lelki szükségletei miatt tölt el. Ebben a súlyos kérdésben veled együtt óhajunk cselekedni, hogy kedvező megoldásra jussunk, s hogy félelmeid és oly jogos gondjaid enyhüljenek.

Végezetül Jézus Krisztus Urunk kegyelmét, a jó Isten szeretetét és a Szentlélek közösségét kívánjuk imáinkban és szívből adjuk rád Apostoli Áldásunkat.

Kelt Rómában, Szent Péternél, 1973. december 18-án, pápaságunk 11. esztendejében

Paulus PP. VI. [s. k.]

Mindszenty József 1974. január 6-án kelt válasza VI. Pál pápához³

Szentséges Atya!

Nem tudom leírni, mennyire megrendített Szentséged⁴ levele. Harmadik elfogatásom⁵ 25. évfordulóján kaptam meg.

Azok után, amik kijövelelem körül történtek és azon írásbeli és szóbeli biztosítékok után – „Tu es archiepiscopus Strigonien-sis, Primas Hungariae”⁶ –, [amelyekkel egyedül voltam képes népem egyházhú fiai és lelkiismeretem előtt a számkivetést vállalni,] semmiképpen sem várhattam [ilyen értesítést].⁷

[A mai magyar regime⁸ a hűséges papokat félreállítja, élükön a primással, és az őt kiszolgáló lelkészeket használja fel az egyházi fegyelem és a hitélet szétzüllesztésére.

Szentséged azt reméli, hogy az utód kinevezésével segíthet ezen a szomorú helyzeten. Meggyőződésem, hogy a jelen magyar helyzetben az én letételemmel Szentséged ezt a kitűzött célt nem érheti el. Mert hivalkodás nélkül állíthatom, inkább ismerem a magyar egyház helyzetét, tá-

³ Mészáros Tibor közli e válasz fogalmazványát, amit alapszöveggként itt közrebocsátunk, de összevetjük a latin nyelvű tisztázattal. Zárójelbe tesszük azt, ami a tisztázatból kimaradt, lapalji jegyzetben hozzuk, amivel kibővült.

⁴ 1973. december 18-án kelt

⁵ Első elfogatása a Berinkey-kormány idejében, 1919. febr. 9-én kezdődött (1919. máj. 16-án szállították át Zalaegerszegre, ahonnan hamarosan kitoloncolták, és szülőfalujában kellett tartózkodnia augusztus első napjáiig), második a nyilas időkben (1944. nov. 27. – ápr. 1.).

⁶ „Te vagy az esztergomi érsek, Magyarország Prímása” (a szerk.).

⁷ semmiképpen sem várhattam: eljön az az idő, amikor száműzve a hazától, érseki székből is elmozdítatom.

⁸ Értsd: „rezsim” (a szerk.).

tongó halálos sebeit és igényeit, mint azok, akiknek információ Szentségedet erre a lépésre indították. Azok a sebek nem 1971-ben, hanem 1948. december 26-án lettek tátongók.⁹ Otthon és idekűnn is csak nagyobb lesz a zavar, a bizalom pedig a Szentszékhez hű papokban és hívekben még jobban meg fog inogni.

[Szentséged dekrétumánál a lelkipásztori motiváció mellett a politikai vonatkozásoktól nem lehet eltekinteni. Nem kétséges, hogy az én letételemmel az istentelen és egyházüldöző regime régi vágya teljesül. Már 25 évvel ezelőtt szerették volna ezt elérni, s nem az egyház javára.

A regime-nek azért is szüksége van sürgősen az én letételemmre, hogy abban a hátrányos helyzetében, amelybe Emlékirataim megjelenésével a Mindszenty-ügyben jut, hivatkozassék arra, a szerzőt időközben a Vatikán is dezavualta.¹⁰

Elmozdításom politikai vonatkozásai közé tartozik még többek közt az is, hogy a rendszer nemzetgyilkos. ([Saját hivatalos statisztikájuk szerint a 10 milliós magyar élettestből] 15 év alatt 3.150.000 [magzatot] irtottak ki. Ez népem egy harmada.)¹¹ [– Az a másik áldozat, amelyet Szentséged most kíván tőlem, ezt a regimet támogassa? Én juttassam ezt a regimet belpolitikai és külpolitikai előnyösebb helyzetbe? Politikai vonatkozása az is az én elmozdításomnak, hogy a rendszer zsarolja a Szentszékét annak a kötelezvénynek alapján, amelynek] létezéséről csak 1972. október 10-én értesített a bécsi nuncius úr. [A rendszer ezzel akart engem elnémítani, és most ezzel zsarolja ki az én elmozdításomat. (Több forrásból is jutottak el hozzám információk arról, hogyan folyik ez a zsarolás főpapok befogásával is.)]

A döntés keserű emberi vonatkozása pedig az, hogy 85. évemben ér¹²... Stepinác, Berán bíborosok érseki állásukban haltak meg. Én vagyok egyedül azzal büntetve, hogy állásomtól, hazámtól megfosztva, ország-világ előtt megbélyegezve fejezzem be életemet.

Ilyen súlyos lépéshez nem elég az informata conscientia¹³, sem a levélváltás. Ide szabályszerű eljárás kell a vád közlésével, a vádlott és tanúi szabályszerű kihallgatásával, a bizonyítékok átvételével és átvizsgálásával, ítélethirdetéssel.

Miután Szentségednek nem csak az utolsó leveleit, hanem [az elmúlt két évben] keletkezett¹⁴ aktákat is gondosan átolvastam, átélmélkedtem, gyóntatóm tanácsát kikértem, és [hat jelentős]¹⁵ papomat meghallgattam, akik velem együtt biztosra veszik, hogy Szentséged megváltoztatja szándékát.¹⁶ Más esetben meggondolás tárgyává kellene tennem, hogy azt a bíort, amelyet Szentséged második elődje, boldogult emlékü XII. Pius azzal nyújtott át nekem,¹⁷ hogy én leszek az első, aki annak szimbólumát életemmel pecsételtem meg, viselhetem-e tovább.

Szentségednek Krisztusban legkisebb papja

**Mindszenty József bíboros [s. k.]
esztergomi érsek
Magyarország primása**

P.S. Jól ismerem a magyar egyház helyzetét, tátongó halálos sebeit és igényeit, talán jobban, mint az Apostoli Széket informáló ateista kiküldöttek. Azok a sebek nem 1973-ban, hanem már 1948. december 26-án kezdtek tátongani.

VI. Pál pápa 1974. január 14-én kelt levele Mindszenty Józsefhez

Tiszteletreméltó Testvérünknek
Mindszenty Józsefnek, a Római Anyaszentegyház Bíborosának,
VI. PÁL PP.

Az a levél, amelyet folyó év január 6-án személyesen óhajtottál eljuttatni kezünkbe, s amelyet nagy figyelemmel és tisztelettel olvastunk, nagy fájdalmat okozott nekünk. Ez a fájdalom arra a fájdalomra visszahangzott, amelyet az esztergomi főegyházmegyével kapcsolatban hozott döntésünk közlése okozott szívednek.

Ezt a fájdalmat valamiképpen előre láttuk. Ha ennek ellenére, és a veled szemben táplált legmélyebb tisztelet és különleges érzélem ellenére, további keserűséget okoztunk azokon túl, amelyek már egyébként is terhelik az Egyház oly tündöklő hősnéinek nemes alakját, azt azért tettük, mert hosszú és fájdalmas mérlegelés után, kizárólag a természetfeletti és lelkipásztori megfontolások által

⁹ Jól vagyok informálva, hogy a magyar kormány küldöttei – bizonyos magyarországi püspökök és érsekek – az Apostoli Széket kitartóan próbálják meggyőzni arról, hogy elmozdításom az esztergomi érseki egyházmegye javát szolgálja. Én az ellenkezője felől vagyok meggyőződve: a jelenlegi helyzetben érseki egyházmegyém számára – elmozdításom – semmilyen javulást nem hozna.

¹⁰ Szabadjon nagy tisztelettel előhoznom, hogy letételem esetén, még ha a Szentatya közvetlen módon azt nem is szándékozná, a lelkipásztori érvektől nem lehet elválasztani a politikai természetű dolgokat. Megtörténik ugyanis az, ami az Egyház ellenségeinek első és legrégebbi vágyakozása volt: az érsek, a primás és a Szent Római Egyház bíborosának teljes letétele és jó hírének maradéktalan lerombolása, amit ezek az ellenségek erőszakkal, perrel és ítélettel sohasem tudtak elérni.

¹¹ 15 év alatt 3.150.000 abortusz. Ezt és más bűntényeket főlemlítettem a magyar diaszporákban, hogy híveimet a teljes keresztény életre buzdítsam. És ez a rezsim kijövetelem idején garanciát kapott, hogy nekem külföldön tartózkodnom kell olyan megnyilatkozástól és cselekedettől, amely a kormányt támadhatná. Ennek a megegyezésnek a szövegét sem korábban, sem később nem olvastam.

¹² sic! – A tisztázatban helyesen: „anno aetatis meae 82”.

¹³ „(Jól) tájékozott lelkiismeret” (a szerk.).

¹⁴ leveleket és

¹⁵ az Egyház szolgálatában helyüket jól megálló [a hatos szám végül is kimaradt]

¹⁶ vagy ad acta helyezi.

¹⁷ esztergomi érseknek, Magyarország primásának,

vezérelve, legfőbb főpásztori lelkiismeretünk meggyőzött erről a kikerülhetetlen kötelességről, ugyanannak az Egyháznak a szolgálatában.

Ohajunk az lett volna, amint neked is írtuk, hogy megszerezjük beleegyezésed e helyzetértékelésbe, és megosszuk veled, amint a fájdalmat is, az általunk hozott súlyos elhatározásnak a terhét.

Nem akartunk azonban semmilyen módon kényszeríteni, hogy elnyerjük beleegyezésed, ha az nem fakad meggyőződésből, s amelyet ezért úgy tekinthetnél volna, mint saját felfogásoddal ellentétes felelősség vállalását.

Ezért Mi vállaltuk magunkra, ha fájdalommal és aggódó félelemmel is, ezt a terhet, remélve a Péternek és Utódainak biztosított isteni segítségben – még ha méltatlanok vagyunk is rá –, mely előfeltétele az apostoli küldetés gyakorlásának.

Jól tudjuk, hogy magatartásodat nem érdek vagy személyes előnyszerzés vágya vezérli. Tudjuk, hogy az Egyház iránti szereteted mindent kész feláldozni, ennek már jó ideje, számos megpróbáltatás közepette bizonyítékát adtad.

Nem emberi presztízstől vagy mások véleményétől való félelem vezérel téged, amikor kérésünket elutasítod, hanem az a meggyőződés, amelyre főegyházmegyédben és nemzetedben élő egyházad életfeltételei, ill. az alkalmas megoldások kapcsán jutottál. Ezt a meggyőződésedet ismételtlen megosztottad velünk, és mi nem mulasztottuk el, hogy tapasztalatod és helyzetismereted, valamint lelkipásztori felelősséged iránt tanúsított nagy tisztelettel, azt teljes súlya szerint megvizsgáljuk.

Ha el is tér az a következtetés, amelyre jutottunk – és amelyet, új érett megfontolás és konzultáció után, lelkiismeretünk ítélete szerint nem változtathatunk meg –, az nem jelenti az általad felhozott érvek figyelmen kívül hagyását, sem pedig az irántad viselt nagyrabecsülésünk megfogyatkozását. Mégis, e fokozottan nehéz és összetett helyzetben, amely közvetlenül megköveteli saját pápai felelősségvállalásunkat az Egyház érdekében mind a jelen, mind pedig a jövő vonatkozásában, és nem csupán Magyarországon, ismételtlen arra kérünk a legnagyobb tisztelettel, hogy vedd bizalmad az Apostoli Szentszékbe.

Mi a magunk részéről még inkább elkötelezve érezzük magunkat, hogy a továbbiakban is kimutassuk irántad érzelmeinket, minden számunkra lehetséges módon, hogy teljes mértékben megőrizzük önbecsülésedet és biztosítsuk az elismerést, amelyet az Egyház sohasem tagad meg azoktól, akik érte élnek és cselekszenek. Nem gondoljuk továbbá, hogy a hitben, derűs lélekkel meghozott áldozat csökkenthetné személyed és példád nagyságát csodálód vagy ellenségeid előtt. Ez a példaadás különösen is nemes és drága egy olyan korban, amikor az Egyház tekintélyének tisztelete és elfogadása, a lemondás és az érdekmentesség lelkülete fájdalmas válságot él át.

Úgy gondoljuk, hogy az általad említett tiszteletreméltó főpásztorok, a boldog emlékű Stepinac és Beran bíborosok – akiknek az Egyház és az Apostoli Szentszék iránti teljes odaadásáról megindult csodálattal emlékezünk meg – nem hátráltak volna meg hasonló áldozattól, ha a körülmények, amelyek az ő esetükben eltértek, ezt kívánták volna meg tőlük.

Továbbra is bízunk abban, hogy a jövőben sem hiányzik majd odaadásod, amelynek annyi bizonyosságát adtad, sem imáid, amelyeket kérünk tőled és amelyekért mélységesen hálásak vagyunk, hanem számíthatunk tanácsodra és együttműködésedre, amelynek a Bíborosok Szent Kollégiumához való tartozás mindig különös címet ad, a tiszteletreméltó életkor által elért határ meghaladását követően is.

Bizonyosak vagyunk abban, hogy nem kelted a világ előtt azt a benyomást, mintha el akarnál távolodni tőlünk, hanem a Krisztus Helyettesével való testvéri egység építő példáját és a szíveknek azt az egységét nyújtod, amely minden – mégoly legitim – egyéni megfontolást meghalad, hogy együtt szolgáljuk, a lehető legjobb módon, a legnehezebb körülmények közepette is, az Egyházat és a lelkeket.

Üdvözetünk ma még melegebb, ha lehetséges, mint bármikor. És még szívélyesebb és atyaiabb az áldás, amelyet neked küldünk.

Kelt Rómában, Szent Péternél, január hó 14-én, az 1974. évben, pápaságunk 11. esztendejében.

Paulus PP. VI- [s. k.]

VI. Pál pápa 1974. január 30-án kelt levele Mindszenty Józsefhez

Tisztelt és szeretett Testvérünk, köszöntünk és apostoli áldásunkat küldjük.

Hamarosan közzétesszük azokat a fontos intézkedéseket, amelyeket a körülmények hosszú mérlegelése után hoztunk, egyes-egyedül Magyarország néhány egyházmegyéjének lelkipásztori érdekeire való tekintettel. Ezek között az első helyet az esztergomi egyház foglalja el. Ezért nagyon szeretnénk újra kifejezni, szeretett és tisztelt Testvérünk, irántad érzett nagy jóakaratumat és atyai megbecsülésünket.

Lelkipásztori szolgálatodat először mint veszprémi püspök, nem sokkal később pedig mint a híres esztergomi metropolitai szék érseke igen nehéz, aggodalmakkal és felelősséggel teli időkben gyakoroltad. Mélyen lelkünkbe vésődött annak a még elevenen élő fájdalmas emléke, hogy éppen huszonöt évvel ezelőtt pert indítottak ellened és elítéltek. Ebben érték el tetőpontjukat azok az egyre növekvő támadások, amelyeket személyed ellen intéztek. Pered és elítélésed magára vonta az egész világ figyelmét és mindenkinben döbbenetet keltett. Ilyen súlyos szenvedé-

sekből készült az a fejedre tett töviskorona, amely nem kevésbé értékes, mint a Krisztus egyháza iránt tanúsított hűség.

Mély tisztelettel hajlunk meg előtted és szívünk mélyéből megköszönjük neked, hogy hosszú évek során az egész katolikus családnak az erény oly sok példáját adtad. Biztosak vagyunk abban, hogy továbbra is felajánlod szeretetedet és imádságodat azért az egyházért, amely büszkeséged és dicsőséged, de amely miatt annyit kellett szenvedned.

Ne feledd, hogy ezekben az érzésekben szoros egységben vagyunk veled, és Krisztustól, az egyház pásztorainak vezetőjétől és örök jutalmától, az ég vigasztalását kérjük számodra, hogy hited próbája, mely értékesebb a tűzpróbát kiállt aranyból, méltó legyen a dicséretre, dicsőségre és tiszteletre (vö. 1Pét 1,7).

E kívánságaink zálogaként és jóakaratumat tanúsítására testvéri szeretettel szívből adjuk rád apostoli áldásunkat.

Kelt Rómában, Szent Péternél, 1974. január 30-án, pápaságunk 11. évében.

VI. Pál pápa